

YENİ NESİL YAPAY ZEKALİ ÜRÜN AİLESİNİN SÖYLEMSEL İNŞASI: OPENAI-LOVEFROM 'IO' PROJESİ DUYURU METNİ ÖRNEĞİ

THE DISCURSIVE CONSTRUCTION OF A NEW GENERATION OF AI-INTEGRATED PRODUCT FAMILY: THE CASE OF THE OPENAI-LOVEFROM 'IO' PROJECT ANNOUNCEMENT TEXT

Zeynep ŞEHİDOĞLU¹

ORCID: Z.Ş. 0000-0001-8862-7470

Corresponding author/Sorumlu yazar:

¹ Zeynep Şehidoğlu

Çanakkale Onsekiz Mart University,
Türkiye

E-mail/E-posta:
zeynep.sehidoğlu@comu.edu.tr

Received/Geliş tarihi: 05.09.2025

Similarity Ratio/ Benzerlik Oranı: %7

Revision Requested/Revizyon talebi:
09.10.2025

Last revision received/Son revizyon
teslimi: 14.10.2025

Accepted/Kabul tarihi: 25.11.2025

Ethics Committee Permission/ Etik Kurul İzni: Çalışmada etik kurul onayı gerektiren bir unsur bulunmamaktadır. / There is no element in the study that requires ethics committee approval.

Citation/Atıf: Şehidoğlu, Z. (2026). Yeni Nesil Yapay Zekalı Ürün Ailesinin Söylemsel İnşası: Openai-Lovefrom 'Io' Projesi Duyuru Metni Örneği. Journal of Communication Science Researches, 6 (1), 49-63.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17708304>

Öz

Yapay zekâ, sunduğu imkânların yanında mahremiyet, gözetim, veri gizliliği ve güvenlik gibi alanlarda endişeleri artırmaktadır. Özellikle yapay zekâ sohbet robotlarının aşırı kullanımı, hafıza sorunları, bağımlılık, eleştirel düşünme ve bağımsız öğrenme becerilerinde azalma gibi bilişsel ve akademik riskler doğurabilmektedir. Bu durum, teknolojinin kimler tarafından, hangi amaçla ve hangi yoğunlukta kullanıldığına bağlı olarak değişmektedir. Literatürde, özellikle bilişsel özerkliği henüz kazanmamış yeni nesillerin bu teknolojilere maruz kaldıklarında olumsuz sonuçlarla karşılaşabileceği vurgulanmaktadır. Çalışmada, OpenAI-LoveFrom iş birliği duyuru metni Fairclough'un Eleştirel Söylem Analizi (ESA) çerçevesinde incelenmiştir. Bulgular, yapay zekâ gibi toplumsal yaşamı köklü biçimde dönüştürme potansiyeli taşıyan teknolojilerin kamuoyuna nesnel biçimde sunulmadığını göstermektedir. Aksine, dilsel yapılar aracılığıyla rızaya dayalı hegemonik söylemler üretilmekte ve eleştirel karşı çıkışların alanı daraltılmaktadır. Sonuç olarak, teknoloji şirketlerinin ticari kaygıları zararlı etkilerin göz ardı edilmesine yol açarken, devletler düzeyinde veri gizliliği, güvenlik, bağımlılık ve bilişsel kayıplara karşı önlemler alınmalı; etik, hukuki ve eğitim politikaları güncellenmelidir.

Anahtar Kelimeler: OpenAI, LoveFrom, Yapay zekâ, ChatGPT, io.

Abstract

Alongside its opportunities, artificial intelligence raises growing concerns regarding privacy, surveillance, data protection, and security. Excessive use of AI chatbots may lead to cognitive and academic risks such as memory problems, dependency, reduced critical thinking, and diminished autonomous learning skills. These outcomes vary depending on who uses the technology, for what purpose, and to what extent. Literature highlights that younger generations, who have not yet developed full cognitive autonomy, are particularly vulnerable to such risks. This study analyzes the OpenAI-LoveFrom announcement text within the framework of Fairclough's Critical Discourse Analysis (CDA). Findings reveal that technologies with the potential to deeply transform social life, such as AI, are not presented to the public in an objective manner. Instead, hegemonic discourses based on consent are constructed through linguistic strategies, leaving little space for critical opposition. Consequently, the commercial priorities of technology companies lead to the neglect of harmful aspects of their innovations. Therefore, before releasing technologies capable of reshaping social life, states should implement preventive measures against risks such as privacy violations, dependency, and cognitive decline, while updating ethical, legal, and educational strategies accordingly.

Keywords: OpenAI, LoveFrom, Artificial Intelligence, ChatGPT, Chatbot.

GİRİŞ

Yapay zekâ teknolojileri devrimsel bir ilerleme olarak görülürken, aynı zamanda içinde barındırdığı tehlikeler nedeniyle endişe verici bulunabilmektedir. Geçmişten günümüze bir değerlendirme yapıldığında yapay zekâ, matbaanın icadı gibi kültürel, sanayi devrimi kadar yapısal, elektriğin keşfi gibi yaygın bir teknolojidir. Aynı zamanda bilgisayar ve İnternet gibi iletişimsel ve bilgiye erişimi mümkün kılmasının yanında bilginin otomatik üretilmesini ve yorumlanmasını da kapsamaktadır. Bu anlamda insanlık, birçok iş ve meslek dalının artık ortadan kalkacağı, yaşam şekillerinin dönüşeceği, bilgi ve kültürün yapay zekâ merkezli gelişeceği bambaşka bir evreye doğru sürüklenmektedir. Sürüklenmek sözcüğü aslında burada kasıtlı olarak seçilmiştir; çünkü tarih boyunca bu tür büyük teknolojik atılımlar, çoğunlukla bilgi, teknoloji ve ekonomik gücü elinde bulunduran aktörler tarafından yönlendirilmiştir. Bu aktörler, bu tür teknolojik icatları, insanlığın ortak yararına hizmet edecek şekilde değil; daha çok sermaye birikimini artırma amaçlı ticari stratejilerle geliştirme yönelimindedirler. Günümüzde yapay zekâ teknolojisi için de benzer bir durum söz konusudur. Yapay zekâ teknolojilerini geliştiren, bu konuda öncülük eden bilim adamları ve şirketler, hem bu teknolojinin devrim niteliğinde, büyüleyici bir keşif olduğunu hem de insanlığın sonunu getirebileceğini ve hepimizi öldürebileceğine dair tutarsız açıklamalar yapmakta ve bunu önlemek için ciddi bir adım atmamakta; olası tehlikelerinin tespit edilip önlenmesi için gerekli altyapının oluşturulması ve sonra bu teknolojilerin piyasaya sürülmesi gibi bir sorumluluk üstlenmemektedirler.

Yapay zekanın vaftiz babası olarak nitelenen ve yapay sinir ağlarıyla makine öğrenimini mümkün kılan keşifleriyle 2024'te Nobel fizik ödülü alan Geoffrey Hinton, son yıllarda sohbet robotlarının kötü niyetli kullanımı konusundaki endişelerini dile getirmiştir (Euronews, 2023). ChatGPT gibi yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesinde öncü bilim adamlarından olan Hinton, bu teknolojilerin insandan daha zeki sistemler haline gelerek ilerde kontrolü ele geçirebileceklerine dair açıklamalar yapmıştır (BBC News TÜRKÇE, 2023).

ChatGPT'nin üretici şirketi OpenAI'nın CEO'su olan Sam Altman ise, bir yandan yapay zekanın insanlık için büyük bir yardımcı olabileceğine dair söylemlerde bulunmakta (Reuters, 2025), diğer yandan yapay zekanın hepimizi öldürebileceği konusunda uyarmaktadır (CNN, 2023). "En büyük korkum, alan, teknoloji ve endüstri olarak dünyaya önemli zararlar vermemiz... Bu teknoloji ters giderse, çok kötü sonuçlar doğurabilir..." (C-SPAN, 2023). Makine öğrenmesi ve yapay zekâ üzerine uzman olan Andrew Ng, yüz yıl önce elektriğin keşfinin neredeyse her şeyi dönüştürmesi gibi, bugün de önümüzdeki birkaç yıl içinde yapay zekanın dönüştüremeyeceği bir sektör olmayacağını ifade etmektedir (Stanford Graduate School of Business, 2017). Ng ile aynı yılda verdiği bir konferansta Hawking, yapay zekâ teknolojilerinin insanlığın sonunu getirebileceğini ifade etmiştir (GZT, 2017). Oxford'un İnsanlığın Geleceği Enstitüsü müdürü filozof Bostrom ise, yapay zekayla ilgili olarak "Bombayla oynayan çocuklar gibiyiz"; "Hedef arayan sivrisinek benzeri robotlar dünyanın her metrekaresinden türeyebilir" ifadeleriyle yapay zekanın iklim değişikliğinden daha büyük bir tehdit oluşturduğunu belirtmiştir (The Guardian, 2016). Nitekim, İsrail'in istihbarat birimi Unit 8200 tarafından geliştirilmiş yapay zekâ sistemi olan Lavender, militanları tespit etmek amacıyla üretilmiştir. Guardian gazetesinin haberinde, Lavender'in yaklaşık 37.000 Filistinli erkeği hedef olarak belirlediği ve bu hedeflerin yüzde doksanın "doğru" hedefler olduğu yazılmıştır (The Guardian, 2024).

Elon Musk, şirketi Tesla'nın piyasa değerini artıran şeyin yapay zekâ destekli teknolojiler (otonom arabalar ve insansı robotlar) olduğunu; iyimser bir senaryoda yapay zekanın istenilen herhangi bir mal veya hizmete sahip olunabilecek bir bolluk çağını başlatacağını dile getirmiş; öte yandan yapay zekanın "muhtemelen şimdiye kadar olan en yıkıcı teknoloji" olduğuna dair açıklamalarda bulunmuştur (Fortune, 2023).

Yakın zamanda tıpkı akıllı telefonların günlük yaşamımızda vazgeçilmez bir temel cihaz haline gelmesi gibi yapay zekâ da her anımızın içine sızarak vazgeçilmez bir temel cihaz olmak üzeredir. Open AI'nın kurucu ortağı ve CEO'su Sam Altman ve modern teknoloji tasarımının etkili isimlerinden biri olan Jony Ive, 21 Mayıs 2025'te güçlerini birleştirerek hayatımızı yeniden biçimlendirecek yapay zekâ temelli kişisel bir teknolojik cihaz ailesi yaratma işine giriştiklerini duyurmuştur. Devrim niteliğinde değerlendirilen bu girişim, Altman'ın "buluttaki sihirli zekâ"nın sağladığı "insanların her türlü harika

şeyi yaratmak için yapay zekayı kullanmalarına izin verecek bir cihaz ailesi" ifadeleriyle tanımlanmıştır. Tıpkı akıllı telefonlar gibi artık biyolojik bedenlerimizin bir uzantısı haline gelecek teknolojik bir cihaz ailesi doğmaktadır. OpenAI'nın resmî web sayfasında yayınlanan duyuru metni ise birçok hegemonik söylemi içinde barındırmakta ve bu teknolojilerin olası tehlikelerinden veya herhangi bir etik ilkeden bahsetmemektedir. Bu bağlamda çalışmanın yöntem kısmında 21 Mayıs 2025'te OpenAI İnternet sitesinde yayınlanan OpenAI ve LoveFrom iş birliği duyuru metni, Fairclough'un Eleştirel Söylem Analizi (ESA) yöntemiyle çözümlenerek açıklanmaktadır. Bu analizin amacı, söz konusu iş birliği metninde teknolojik gücü elinde bulunduran şirketlerin, yeni teknoloji ürünlerini halka nasıl arz ettiklerini, ne tür bir söylem dili kullandıklarını ortaya koymaktır.

YAPAY ZEKÂ TEKNOLOJİLERİ: YASAL DÜZENLEMELER

Yapay zekâ Chatbotlarının en gelişmiş jeneratif (veri üreten) dil modellerinden biri olan ChatGPT, resmi olarak piyasaya 30 Kasım 2022 tarihinde sürülmesini müteakip 5 gün içinde 1 milyon kullanıcıya ulaşmıştır. Aralık 2024 tarihinde 300 milyon haftalık kullanıcı sayısı olan ChatGPT, sadece iki hafta sonra Şubat 2025 itibariyle 400 milyon haftalık kullanıcı sayısını aşmıştır (Reuters, 2025). Nisan 2025'te ise dünyada en çok ziyaret edilen 5 web sitesinden biri olmuştur (Anadolu Ajansı, 2025). Mayıs 2025 itibariyle ChatGPT, 800 milyon haftalık aktif kullanıcı sayısına ulaşmıştır (DemandSage, 2025).

Yapay zekâ teknolojilerinin hızlı gelişimi, bu teknolojilere yönelik yasaların oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği 2021'de ilk çalışmalara başlamış, Yapay Zekâ Tüzüğü (AI Act- Artificial Intelligence Act) oluşturmuş ve Avrupa Parlamentosu'nda Mart 2024'te kabul ederek bu alanda öncü olmuştur. Buna göre, yapay zekâ uygulamaları (düşük, orta, yüksek) risk temelli olarak sınıflandırılmıştır. Sosyal puanlama sistemleri, yüz tanıma, kitlesel gözetim vb. uygulamalar, temel haklara aykırı olduğu gerekçesiyle yasaklanmıştır. Ayrıca sağlık, ulaşım, eğitim gibi alanlarda kullanılan yapay zekâ uygulamalarının sıkı denetim altında tutulması kararlaştırılmıştır (European Parliament, 2024). AB yapay zekâ yasal düzenlemeleri dışında, başka ülkelerde de benzer düzenlemeler oluşturulmaktadır. Kanada, yüksek riskli yapay zekâ sistemleri için düzenlemelere odaklanırken (ISED, 2022), Japonya (METI, 2024) ve Brezilya (MCTI, 2021) daha çok insan hakları temelinde tasarılar üzerinde çalışmakta; Birleşik Krallık ise daha esnek ve sektöre özel bir yaklaşım sergilemektedir (DSIT, 2023). Bunlara ek olarak Avrupa Konseyi önderliğinde geliştirilen Yapay Zekâ ve İnsan Hakları Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi (Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law), 5 Eylül 2024 tarihinde imzaya açılmış; Avrupa Konseyinin 46 üyesi ve 11 üye olmayan ülke, sözleşmenin hazırlanmasında katkıda bulunmuştur. Böylece uluslararası düzeyde hukuki ve etik standartlara dayanan bir iş birliğinin temeli atılmıştır (Council of Europe, 2024).

Türkiye'de henüz yapay zekâ alanında yasal bir düzenleme yürürlüğe girmemiştir; fakat etik ilkeler ve hukuki yasal altyapının oluşturulmasına yönelik çalışılmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Yapay Zekâ Araştırma Komisyonu, 2025 yılı itibariyle çalışmalarına başlamıştır (AA, 2025). İçişleri Bakanlığı da 2024/108 sayılı ilke kararıyla kamu görevlilerinin yapay zekâ sistemlerini kullanırken uymaları gereken etik davranışları belirlemiştir (İçişleri Bakanlığı, 2024). Aynı zamanda Türkiye Yapay Zekâ İnisiyatifi (TRAI), "Yapay Zekâ Etik İlkeleri ve Hukuki Düzenlemeler Raporu"nu 2024 yılında yayımlamış ve işletmeler için yedi temel etik ilke belirlemiştir (TRAI, 2024).

Yapay Zekâ Chatbotlarının Düşünme Süreçlerine Olası Zararları: Bilimsel Araştırmalar

Yapay zekâ teknolojileri, birçok alanda insanlığın işlerini bugüne dek eşi görülmemiş bir şekilde kolaylaştırmakta, hızına hız katmaktadır. Böylesine güçlü ve büyük bir inovasyonun insanlığa büyük yararları olduğu gibi aynı zamanda zararlarının da olabileceği bir gerçektir. Bu bağlamda bu çalışma, yapay zekaya karşı duran bir konum almaktan ziyade her şeyde olduğu gibi bu teknolojinin de hem iyi hem kötü niyetle kullanımının mümkün olduğunun altını çizmektedir. Bu bağlamda, söz konusu teknolojilerin hangi aktörlere ait olduğu, hangi amaçlarla geliştirildiği, üretim süreçlerinde ticari çıkar kaygılarının belirleyici olup olmadığı, kullanım biçimlerinin ne derece etik ilkelere uygunluk taşıdığı gibi sorular giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Özellikle bu teknolojilerin kötü niyetli kullanımlarına karşı teknoloji şirketleri tarafından yeterli önlemlerin alınıp alınmadığı ise hem etik hem de hukuki düzlemde tartışılması gereken bir diğer kritik konudur.

Yapay zekâ teknolojilerinin etik, bilişsel, toplumsal, ekonomik, hukuki, sağlık ve güvenlik boyutlarında çok katmanlı etkileri bulunduğu; bu etkilerin küresel düzeyde hem akademik hem politik platformlarda giderek daha yoğun biçimde ele alındığı görülmektedir. Bunlar, işsizlik, mahremiyet, veri güvenliği, dezenformasyon, manipölasyon, algoritmik önyargı ve ayrımcılık, otonom silahlar ve askeri alanda kullanım, kontrolden çıkma ve kendi hedeflerini belirleme vb. alanlardır.

Yukarıda bahsi geçen risk ve tehditlerin yanı sıra insanın düşünme, akıl etme, karar alma, plan yapma gibi bilişsel süreçlerinde de bir dönüşüm oluşturmaya başladığı yapılan araştırmalarda gözlenmektedir. Bahse konu olan araştırmalardan biri, üniversite öğrencilerinin ChatGPT'yi kullanım amaçları ve bu kullanımın bilişsel ve akademik sonuçları üzerinedir. ChatGPT Kullanım Ölçeği geliştirilmiş olan araştırmada 494 öğrenciye üç fazlı anket uygulanmıştır. Sonuç olarak akademik iş yükü ve zaman baskısının ChatGPT kullanımını artırdığını; diğer taraftan ödöl hassasiyeti yüksek olan öğrencilerin bu aracı daha az kullandıkları bulgulanmıştır. Bunlara ek olarak ChatGPT kullanımının öğrencilerde erteleme davranışını ve hafıza sorunlarını artırdığını, akademik başarı üzerinde ise olumsuz etkilerinin olduğu saptanmıştır (Abbas vd., 2024). Benzer bir çalışmada, ChatGPT kullanan 836 öğrencinin sınav performansları incelenmiştir. Regresyon analizinin sonuçlarına göre, yapay zekâ uygulamalarını kullanan öğrencilerin sınav puanları, kullanmayanlara oranla ortalama 6,71 puan daha düşük çıkmıştır (Weeks vd., 2024). Fizik dersi alan iki farklı öğrenci grubu üzerinde yapılan bir diğer araştırmada, ChatGPT entegre edilen grubun sınav performanslarında düşüş olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler, kavramları anlamada ChatGPT'nin yardımcı olduğunu; fakat eleştirel düşünme ve bağımsız öğrenme becerilerinin düştüğü yönünde geribildirim vermişlerdir (Forero ve Herrera-Suárez, 2023). Bir diğer araştırmada, ChatGPT'nin öğrencilerin bağımsız öğrenme becerilerine etkisini incelemiştir. Buna göre ChatGPT'nin gerçek zamanlı geri bildirim vererek öğrenci katılımını artırdığını; ancak kavramsal anlayışı doğrudan geliştirmedeği bulgulanmıştır (Atieku-Boateng vd., 2025). ChatGPT'nin piyasaya sürülmesini takip eden ilk üç ayda (Aralık 2022-Şubat 2023) ortaya çıkan potansiyel sorunlar üzerine yapılan bir araştırmada elli makale analiz edilmiş ve buna göre ChatGPT'nin performansının konu alanlarına göre (olağanüstü (örn. ekonomi) ve tatmin edici (örn. programlama) ile tatmin edici olmayan (örn. matematik) arasında değiştiğini; eğitimciler için bir yardımcı (örn. ders materyalleri hazırlamak ve önerilerde bulunmak) ve öğrenciler için sanal bir öğretmen (örn. soruları yanıtlamak ve iş birliğini kolaylaştırmak) olarak hizmet etme potansiyelinin olduğu; diğer yandan ChatGPT'nin yanlış ve sahte bilgi üretmek ve intihal dedektörlerini atlatmak gibi olumsuz yönlerinin olduğu bulgulanmıştır. Bu nedenle okullarda ve üniversitelerde bu konuda değerlendirme yöntemlerini ve kurumsal politikaları güncellemek için derhal harekete geçilmesi gerektiği; eğitimci eğitimi ve öğrenci eğitiminin de gerekli olduğu vurgulanmıştır (Lo, 2023).

Çin'de ergenlerin sosyal uyum yetenekleri ile yapay zekanın eğitimde kullanımı arasındaki ilişki üzerine 1332 öğrenciyle (ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde) bir araştırma yapılmıştır. Buna göre, yapay zekâ tabanlı eğitim uygulamalarının özellikle ergenlik dönemindeki bireylerin sosyal gelişimi ve sosyal uyumu konusunda potansiyel riskler taşıdığı bulgulanmıştır (Lai vd., 2023).

Konuya psikoloji perspektifinden bakan Grinschgl ve Neubauer'in (2022) bilişsel yük boşaltma (cognitive offloading) yoluyla biliş dağıtmak (distribute cognition) için yapay zekayı (YZ) kullanma olasılıklarını araştırdıkları çalışmada, yapay zekâ teknolojilerinin bilişsel yükü hafifletme potansiyeline sahip olduğu; ancak bu durumun bilişsel süreçlerin aşırı dışsallaşmasına yol açabileceği bulgulanmıştır. Buna göre bilişsel yük boşaltma, akıllı telefonlar, tabletler gibi aygıtlarla yaygınlaşmakta, bu oran yapay zekalı teknolojilerle daha da artmaktadır. Bilişsel boşaltmanın, kısa vadede görev performansını artırma; eş zamanlı veya sonrasında gelen görevlerde daha iyi performans sağlama; güncel bilgiye erişimi kolaylaştırarak bireyleri "sürekli güncellenen bilgi profesyonelleri" haline getirme gibi faydaları olsa da aynı zamanda uzun vadede belleği zayıflatabilmekte (boşaltılan bilgi daha az hatırlanır); öğrenme (derin işleme yapılmadığından) yüzeyselleşebilmekte; yetenek gelişimini ve metabilşsel doğruluğu yani bireylerin kendi bilgi düzeylerini yanlış değerlendirmelerine neden olabilmektedir. Bir diğer çıkarım ise, eğitimde erken yaşlarda teknolojik araçlara erişim imkânı, öğrenme alışkanlıklarını şekillendirebilir. Bilişsel yük boşaltma zamanla düşünme görevlerinin çoğunu yapay zekaya devretmeye yol açabilmektedir (Grinschgl ve Neubauer, 2022). Burada altı çizilen bir diğer parametre bireysel farklar

olarak düşük çalışma belleği kapasitesi olanların daha çok bilişsel yük boşaltmaya yönelmesi üzerinedir. Aynı zamanda bireyin kendine dair bilişsel yeterlilik algısı da boşaltma kararını etkilemektedir.

Konuya eğitim psikolojisi perspektifinden bakan bir diğer araştırmada, yapay zekanın özellikle hatırlama ve aktif problem çözme gibi zihinsel süreçleri zayıflatabileceği öne sürülmüştür. Buna göre düşük seviyede bilgi hatırlama ve anlama konularında yapay zekâ faydalı olabilirken, üst seviyede analiz değerlendirme, yaratma gibi işlevlerde aşırı bağımlılık olduğunda olumsuz etkiler yaratabilir. Araştırma, öğrencilerin fikir üretiminde daha akıcı olduklarını; ancak yapay zekaya aşırı güvenin yaratıcılık özgüvenini zayıflatabileceğini vurgular. Genel olarak yapay zekanın kişiselleştirme, erişilebilirlik, akıcılık, işlem becerileri gibi konularda kullanıcıya avantaj sağladığı bulgulanırken; derin öğrenmede zayıflama, eleştirel düşünmede körelme, bağımlılık eğilimi ve yaratıcı özgüvende düşüş tespit edilmiştir (Jose vd., 2025).

Ododo ve arkadaşlarının üniversite öğrencileri arasında yaptığı diğer bir araştırmada, yapay zekâ araçlarına aşırı güven duymanın, öğrencilerin eleştirel düşünme yetileri ve yaratıcı problem çözme becerilerini azaltabileceği bulgulanmıştır. Buna göre sınıflarda yapay zekâ kullanımına ilişkin yönergeler oluşturulması ve eleştirel düşünme ve bağımsız öğrenmeyi teşvik eden etkinliklerin düzenlenmesi önerilmiştir (Ododo vd., 2024). Buna benzer başka bir araştırma, ChatGPT'nin öğrenme ve hafıza yetenekleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olsa da potansiyel olumsuz sonuçlarının da olabileceğini belirtmiş ve bunları aşağıdaki başlıklar altında özetlemiştir (Bai vd., 2023):

"Yapay Zekaya Aşırı Bağımlılık: Öğrenciler, ChatGPT gibi yapay zekâ araçlarına aşırı bağımlı hale gelebilir, bu da öğrenme motivasyonlarını azaltabilir ve yetersiz kullanım nedeniyle hafıza yetenekleri bozulduğu için, bu durum bilgiyi saklama kapasitelerini yok edebilir.

Bozulmuş Eleştirel Düşünme: ChatGPT'ye aşırı güven, kolay ulaşım ve mevcut olan bilgi zenginliği, öğrencilerin eleştirel düşünme (analiz etme, değerlendirme, oluşturma) becerilerini geliştirmelerini engelleyebilir.

Bilgilerin Doğruluğu: ChatGPT, eğitim verilerindeki kalıplara dayalı yanıtlar ürettiği için yanlış veya yanıltıcı bilgilerin yayılmasına neden olabilir ve öğrencileri yanlış yönlendirebilir.

Yüzeysel Katılım: ChatGPT'nin anında her soruya cevap vermesi, öğrencilerin o konu hakkında derinlemesine bir anlayış geliştirmesini engelleyebilir. Uzun süreli hafıza gelişimini etkileyebilir.

Azaltılmış İnsan Etkileşimi: ChatGPT'nin aşırı kullanımı, öğrenme ve hafıza süreçlerinde çok önemli bir rolü olan insan etkileşimi için daha az fırsat oluşmasına sebep olabilir. İşbirlikçi (öğretmen ve akranlarla) öğrenmenin önünü kesebilir.

Motivasyon Kaybı: ChatGPT, öğrencilerin bağımsız problem çözme girişiminde bulunmak yerine cevaplar için yapay zekaya güvenmeleri nedeniyle öğrenmeyi çok zahmetsiz hissettirebilir. Bu zihinsel uyarım eksikliği, bilişsel gelişimde azalmaya ve hafıza yeteneklerinin azalmasına yol açabilir."

Yukarıda yer verilen araştırmalar, ChatGPT kullanımının öğrencilerde hafıza sorunları, eleştirel düşünme ve bağımsız öğrenme becerilerinde azalma, erteleme davranışı gibi olumsuz bilişsel ve akademik sonuçlara yol açtığını göstermektedir. Bu tür teknolojileri aşırı kullanım, yapay zekaya bağımlılık, yüzeysel öğrenme, yaratıcı özgüvende düşüş ve motivasyon kaybı gibi riskleri artırmaktadır. Ayrıca sınav performanslarında düşüş, sosyal gelişime olumsuz etki ve bilişsel süreçlerin dışsallaşması gibi sorunlara neden olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum, eğitim politikalarının ve akademik değerlendirme yöntemlerinin yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır.

Kant'ın "Ergin Olmama" Tanımı: "Kendi Aklını Bir Başkasının Rehberliği Olmaksızın Kullanamayan"

Immanuel Kant, 1784 yılında Berliner Monatschrift dergisinin Aralık sayısında "Aydınlanma nedir?" başlıklı makalesinde Aydınlanmayı, "insanın ergin olmama durumundan kurtulması" olarak tanımlamıştır. Buna göre "ergin olmama" durumu, insanın kendi aklını bir başkasının rehberliği

olmaksızın kullanamayışı, aklını kullanma kararlılığını ve cesaretini gösteremeyişidir (Kant, 1784). Bu bağlamda ergin olmuş bir insandan kendi aklını, kimsenin rehberliğine ihtiyaç duymadan kullanma cesaretini göstermesi beklenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, günümüzde yapay zekâ Chatbotlarının kullanım oranlarının hızla arttığı görülmekte ve bu teknolojinin hangi amaçla ve nasıl kullanıldığı sorusu gündeme gelmektedir.

Yukarıda bahsi geçen araştırmalarda yapay zekanın faydalarının olabileceği gibi aynı zamanda zararlarının da olduğuna dair sonuçlara ulaşılmıştır. Özellikle insan beyninin düşünme yetilerini (eleştirel düşünme, akıl etme, muhakeme etme vb.) yapay zekaya devretmesi ve bilişsel yük boşaltma yoluyla hafızanın dışsallaştırılması burada dikkati çekmektedir. Kant'ın insanın kendi aklını kullanmayıp başkasının kılavuzluğuna başvurmasını "ergin olmama" durumuyla özdeşleştirmesi, günümüzde insanların aklını kullanmayıp yapay zekanın kılavuzluğuna başvurmasıyla benzeşmektedir. Yapay zekâ Chatbotlarının uzun süreli kullanımında insanın düşünme yetisinde işlevsel olan nöronal ağların kullanılma sıklığının düşmesi araştırmalarda bulgularan sonuçlardan biridir. Bu durum, bireylerin karar alma kaslarını tembelleştirme riski taşımaktadır (Kosmyna vd., 2025; Dergaa vd., 2024). Bunun yanında hafızanın bilişsel yük boşaltma yoluyla dışsallaştırılması, insanın beyninin daha az veriyle işlem yapması anlamına gelmektedir. Uzun vadede bu durum, belleği zayıflatabilir ve öğrenme yüzeyselleşebilir. Tüm bunlar yapay zekâ Chatbotlarını günlük yaşama ve özellikle eğitime entegre ederken dikkate alınması gereken unsurlardır.

Elbette burada yapay zekâ kullanımıyla ilgili bireysel farklılıklar da önemlidir. Düşük çalışma belleği kapasitesi olanlar daha çok bilişsel boşaltmaya yönelebilir veya metabilişsel inançlar, yani bireylerin bilişsel yeterliliklerine dair olan algıları, boşaltma kararlarını etkileyebilir (Grinschgl ve Neubauer, 2022). Ayrıca henüz bilişsel yetileri gelişme aşamasında olan ergenler ve gençlerin en basit kararları bile yapay zekâ Chatbotlarına sorarak pasif bir tüketici konumuna gelmeleri halinde, eleştirel düşünme, analiz etme, karar alma, sorgulama yetilerinin yeterli düzeyde gelişmemesi riski söz konusudur. Bu bağlamda çocuk, ergen ve gençlerin bu tür teknolojilere doğrudan maruz kalmadan önce, kendi bilişsel yetilerine zarar vermeden nasıl kullanabileceklerine dair eğitim stratejileri oluşturulmalı ve uygulanmalıdır.

YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, toplumun yaşamını olumlu ya da olumsuz yönde derinden etkileyebilecek yeni teknolojilerin kamuoyuna sunumunun, çoğu zaman nesnel bir biçimde gerçekleştirilmediğini ortaya koymaktır. Bu tür sunumların, çoğunlukla rızaya dayalı hegemonik dilsel yapılar aracılığıyla inşa edildiği görülmektedir. Söz konusu durumu somutlaştırmak amacıyla, OpenAI ve LoveFrom şirketlerinin iş birliği duyuru metni örnek olarak seçilmiştir. OpenAI'nin seçilmesinin sebebi dünyanın önde gelen yapay zekâ şirketlerinden biri olmasıdır. Aynı zamanda LoveFrom şirketi de modern teknoloji tasarımının en etkili isimlerinden biri olan Jony Ive'e aittir. Yaptıklarını duyurdukları iş birliği metni ise bu iki şirket tarafından oluşturulan ve "io" adı verilen yapay zekâ temelli temel cihaz ailesini niteleyen ortak girişimdir.

Bu şirketler, insanların günlük yaşamını —tıpkı akıllı telefonların yaptığı gibi— köklü biçimde dönüştürebilecek bir yapay zekâ cihazı geliştirmek üzere iş birliği yaptıklarını, yayınladıkları ortak duyuru metniyle kamuoyuna açıklamışlardır. Söz konusu metin, büyük ölçekli teknolojilerin şirketler tarafından topluma nasıl sunulduğunu ve meşrulaştırıldığını incelemek açısından güçlü bir örnek teşkil etmektedir. Bu nedenle bu çalışma, analiz için ilgili duyuru metnini örnek olay olarak ele almıştır.

Çalışmanın bu bölümünde amaç, toplumun hayatını olumlu ve olumsuz olarak derinden etkileyecek yeni teknolojilerin sunumunun objektif bir şekilde yapılmadığını, rızaya dayalı hegemonik dilsel yapılar üzerinden inşa edildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Söz konusu durumu en iyi şekilde ortaya koyabilmek için dünyanın önde gelen yapay zekâ şirketi OpenAI ve modern teknoloji tasarımının en etkili isimlerinden Jony Ive ve şirketi LoveFrom örnek olarak seçilmiştir. Bu şirketlerin insanların günlük yaşamını belki de akıllı telefonlar gibi temelden etkileyecek bir yapay zekâ cihaz teknolojisini piyasaya sürmek üzere oldukları, yayınladıkları iş birliği metniyle duyurulmuştur. Dolayısıyla bu

duyuru metni, bu tür büyük teknolojilerin, şirketleri tarafından halka nasıl lanse edildiklerine dair kapsamlı bir örnek teşkil etmektedir. Bu nedenle bu çalışmada örnek duyuru metni olarak seçilmiştir

Teorik ve Metodolojik Çerçeve

Sosyal bilim araştırmalarında her araştırmanın dayandığı teorik bir yaklaşım ve buna uygun olarak seçilmiş veri toplama ve analiz yöntemi bulunur (Flick, 2005, s. 18-19). Bu araştırmanın dayandığı teorik yaklaşım, geleneği sorgulayan ve insanlık durumunun tüm yönlerine sosyolojik bir bakış açısı geliştirmeye odaklanan sosyal inşacılık kuramıdır (Flick, 2005, s. 151; Weinberg, 2014, s. 20-21). Sosyal inşacılık kuramı, günlük rutinlerle ve sosyal gerçekliğin oluşumuyla ilgilenerek açığa çıkan birçok bilgi biçimine sürekli ve cesur bir sosyolojik bakış perspektifi oluşturmayı içerir (Weinberg, 2014, s. 20-21; Flick, 2005, s. 151). Bu çalışma temel olarak teknolojinin toplum üzerindeki sosyal inşasını, yapay zekâ teknolojileri örneğinde ele almaktadır. Örneklem olarak OpenAI'nın LoveFrom şirketiyle olan iş birliği duyuru metni seçilmiştir. Söz konusu iş birliği metninde, yapay zekâ tabanlı temel bir teknolojik cihaz ailesinin duyurusu OpenAI Websitesinde 21 Mayıs 2025 tarihinde yayınlanmıştır. Bu bağlamda, duyuru metni, bu çalışma kapsamında sosyal inşacılık kuramına uygun veri analiz yöntemlerinden biri olan eleştirel söylem analizi (Flick, 2005, s.19) yöntemiyle çözümlenmektedir.

Söylem analizlerinde temel olarak hem biçim hem içerik önem arz etmektedir (Flick, 2007, s. 107). Buna göre dil edimsel ve işlevseldir ve asla tarafsız, şeffaf bir iletişim aracı olarak nitelenmez (Rapley, 2007, s. 2). Fairclough ise eleştirel söylem analizi yaklaşımında dilin toplumsal yapılarla var olan ilişkisini inceleyen teorik ve metodolojik bir çerçeve sunar. Fairclough, dilin sosyal pratiklerin üretiminde ve yeniden üretiminde oynadığı rolü analiz etmeye çalışır. Dil, bu bağlamda hem bireylerin sosyal ilişkilerdeki yerlerini şekillendiren hem de mevcut iktidar yapılarını sürdüren ideolojik bir araç olarak ele alınır (Fairclough, 1989/1995, akt. Weninger, 2025).

Fairclough, eleştirel söylem analizini üç aşamalı bir modelle yapılandırır (Weninger, 2025, s.145-147; Yüksel, 2014, s. 37-42):

İlk aşamada betimleme (description) yapılır. Metin, dilsel yapı olarak ele alınır ve biçimsel özellikleri (kelime dağarcığı, dilbilgisi ve metinsel yapılar) incelenir.

İkinci aşamada yorumlama (interpretation) yapılır. Metnin söylemsel pratiği, üretim ve tüketim süreçleri incelenir. Metnin hangi şartlarda üretildiği, nasıl dağıtıldığı ve tüketicildiği açıklanır.

Üçüncü aşamada açıklama (explanation) aşamasıdır. Metnin ideolojik ve kurumsal bağlamı çözümlenir. Söylemin iktidar ilişkileri ve mücadele süreçleriyle olan ilişkisi açıklanır.

Fairclough, bu analiz yöntemiyle bilhassa ideolojik yapıların söylem yoluyla nasıl sürdürüldüğünü ortaya çıkarmaya çalışır. Dilin, hegemonik bir araç olarak eğitim, siyaset, medya gibi kurumsal bağlamlarda nasıl kullanıldığını analiz eder. Bu anlamda, söylem hem bir yansıtma biçimi hem de toplumsal eşitsizlikleri yeniden üreten bir pratiktir (Weninger, 2025, s.145-147). Fairclough, dili sosyal yapıların eleştirel bir analizi için temel bir araç olarak görür ve söylemi sadece dilsel bir olgu olarak değil, toplumsal ilişkilerin ve güç dinamiklerinin bir parçası olarak ele alır. Bu yönüyle hem teorik hem metodolojik olarak disiplinler arası çalışmalara zemin hazırlar (Weninger, 2025, s.145-147).

OpenAI ve LoveFrom İş birliği Duyuru Metninin Eleştirel Söylem Analizi

Çalışmanın bu bölümünde, 21 Mayıs 2025'te OpenAI İnternet sitesinde yayınlanan OpenAI-LoveFrom iş birliği duyuru metni, Fairclough'un eleştirel söylem analizi yöntemiyle ele alınarak çözümlenmektedir (Şekil 1 ve Şekil 2):

Sam & Jony io'yu tanıtıyor

Şekil 1. Sam ve Jony'nin iş birliği duyuru metninde yer alan fotoğrafı (Kaynak: OpenAI, 2025)

May 21, 2025

This is an extraordinary moment.

Computers are now seeing, thinking and understanding.

Despite this unprecedented capability, our experience remains shaped by traditional products and interfaces.

Two years ago, Jony Ive and the creative collective LoveFrom, quietly began collaborating with Sam Altman and the team at OpenAI.

A collaboration built upon friendship, curiosity and shared values quickly grew in ambition. Tentative ideas and explorations evolved into tangible designs.

The ideas seemed important and useful. They were optimistic and hopeful. They were inspiring. They made everyone smile. They reminded us of a time when we celebrated human achievement, grateful for new tools that helped us learn, explore and create.

It became clear that our ambitions to develop, engineer and manufacture a new family of products demanded an entirely new company. And so, one year ago, Jony founded io with Scott Cannon, Evans Hankey and Tang Tan.

We gathered together the best hardware and software engineers, the best technologists, physicists, scientists, researchers and experts in product development and manufacturing. Many of us have worked closely for decades.

The io team, focused on developing products that inspire, empower and enable, will now merge with OpenAI to work more intimately with the research, engineering and product teams in San Francisco.

As io merges with OpenAI, Jony and LoveFrom will assume deep design and creative responsibilities across OpenAI and io.

We could not possibly be more excited.

Sam & Jony

Şekil 2. Sam ve Jony'nin iş birliği orijinal duyuru metni (OpenAI, 2025)

Yukarıda Şekil 2'de yer alan duyuru metninin Türkçe diline çevrilmiş hali aşağıda yer almaktadır:

Mayıs 21, 2025

Bu olağanüstü bir an.

Bilgisayarlar artık görüyor, düşünüyor ve anlıyor.

Bu benzeri görülmemiş yeteneğe rağmen, deneyimimiz geleneksel ürünler ve arayüzler tarafından şekillenmeye devam ediyor.

İki yıl önce, Jony Ive ve yaratıcı kolektif LoveFrom, sessizce Sam Altman ve OpenAI'deki ekiple iş birliği yapmaya başladı.

Arkadaşlık, merak ve paylaşılan değerler üzerine inşa edilmiş bir iş birliği tutku olarak hızla büyüdü. Geçici fikirler ve keşifler somut tasarımlara dönüştü.

Fikirler önemli ve yararlı görünüyordu. İyimser ve umutluydular. İlham vericiydiler.

Herkesi gülümsettiler. Bize insan başarısını kutladığımızı, öğrenmemize, keşfetmemize ve yaratmamıza yardımcı olan yeni araçlar için minnettar olduğumuz bir zamanı hatırlattılar.

Yeni bir ürün ailesi geliştirme, tasarlama ve üretme tutkumuzun tamamen yeni bir şirket gerektirdiği ortaya çıktı. Ve böylece, bir yıl önce Jony, Scott Cannon, Evans Hankey ve Tang Tan ile io'yu kurdu.

Ürün geliştirme ve üretimde en iyi donanım ve yazılım mühendislerini, en iyi teknoloji uzmanlarını, fizikçileri, bilim adamlarını, araştırmacıları ve uzmanları bir araya getirdik. Birçoğumuz onlarca yıla yakın çalıştık.

İlham veren, güçlendiren ve etkinleştiren ürünler geliştirmeye odaklanan io ekibi, şimdi San Francisco'daki araştırma, mühendislik ve ürün ekipleriyle daha yakın çalışmak için OpenAI ile birleşecek.

io, OpenAI ile birleştikçe, Jony ve LoveFrom, OpenAI ve io'da derin tasarım ve yaratıcı sorumluluklar üstlenecek.
Daha heyecanlı olamazdık.
Sam ve Jony

Betimleme (Description)

Bu kısımda, yukarıda yer alan iş birliği duyurusunun metinsel analizi yani dilsel ve biçimsel analizi yapılmaktadır.

Metin, "olağanüstü bir an" ifadesiyle başlar ve bu ifade biçimi "benzeri görülmemiş yetenek", "merak", "tutku", "keşifler", "fikirler önemli ve yararlı", "paylaşılan değerler", "iyimser ve umutluydular", "ilham vericiydiler", "herkesi gülümsettiler", "en iyi mühendisler", "onlarca yıla yakın çalıştık", "güçlendiren ve etkinleştiren ürünler", "derin tasarım ve yaratıcı sorumluluk" ifadeleriyle devam etmiştir. Söylemsel strateji olarak tüm bu ifadelerde olumlayıcı bir yaklaşım sergilenmiştir. Tüm bu olumlayıcı dil, hegemonik anlamların doğallaştırılmasına da hizmet etmektedir. Aynı zamanda duygusal, merak uyandırıcı, heyecanlandırıcı ve abartılı bir dil kullanımı da dikkat çekmektedir. Genel olarak oldukça iyimser, umutlu bir bakış açısının hâkim olduğu ve insan başarısının ve yaratıcı gücünün bir çeşit kutsanması görülmektedir. Kullanılan duygusal retorik, bir teknolojik şirket birleşmesini, duygusal bir başarı anlatısına dönüştürmektedir. Bu bağlamda bu yeni teknolojinin sadece olumlu tarafları yansıtılmakta, doğurabileceği sorunlar yadsınmaktadır.

Metin, iki şirketin birleşme duyurusu olmasının yanında aynı zamanda kullanıcıların duygusal bağlılığını, sadakatini ve güvenini kazanmaya yönelik olarak oluşturulmuştur. "Bir yıl önce", "birlikte çalışmaya başladık" gibi ifadelerle samimi bir dil kullanılmakta ve bir anı paylaşımı gibi sunulmaktadır. Estetik, duygusal, kutsal bir dil kullanılarak bu birleşmenin bir ticari güç ittifakı ve sermaye pazarlaması olduğu gerçeği örtbas edilmiştir.

"Biz" dili, metnin geneline hakimdir. Metne "biz"in kim olduğu sorulduğunda Sam Altman, Jony Ive ve onların seçmiş olduğu 'özel, alanında en iyi insanlardan oluşan ekibi' cevabı alınmaktadır. Adeta "benzeri görülmemiş" ifadesiyle tanrısal bir güç atfedilen ve yepyeni bir buluştan bahseden bir tavır metnin altında okunabilmektedir. "Biz"in karşısında konumlananlar ise halk, toplum veya kullanıcılarıdır: sessiz, edilgen, üretileni ekonomik gücü yettiğinde alıp sadece kullanan ve gülümseyerek minnettar olandır. Aynı zamanda bu yeni buluşun toplumsal dönüşümü tetikleyecek ve büyük bir dönüşüme sürükleyecek teknolojik bir cihaz ailesi olduğundan bahsedilmemiştir.

Yorumlama (Interpretation)

Bu aşama, metnin nasıl üretildiği/dağıtıldığı/tüketildiği ile metin-görsel bütününe hangi söylemsel kaynakları harekete geçirdiğini çözümlemektedir.

Duyuru metni, kurumsal bir web sayfasında yayımlanmış bir iş birliği metnidir. Metinde kurumsal halkla ilişkiler, teknoloji gazeteciliği ve tasarım kültürü söylemleri birbiriyle iç içe geçirilerek bir interdiskürsif alan oluşturulmuştur. Buna göre teknolojik atılım (bilim-ilerleme söylemi), dostluk ve paylaşılan değerler (duygusal yönetim-kurumsal kültür söylemi) ve tasarımın yüceltilmesi (estetik-ahlaki sermaye) aynı metinde bir arada kullanılmıştır. Bu bir aradalık, Fairclough'un vurguladığı söylemler arası eklemlenme yoluyla hegemonik bir doğallaştırma üretmiştir.

Metnin ikinci cümlesinde "Bilgisayarlar artık görüyor, düşünüyor ve anlıyor." ifadesiyle yapay zekaya atıf yapılmış; teknoloji, zihinsel süreçlerle özdeşleştirilerek makine akılla birleştirilmiştir. Dolayısıyla zihinsel süreç fiilleri (görmek, düşünmek, anlamak) teknolojik nesneye atfedilmiş; ontolojik kategoriler bulanıklaştırılarak teknolojik kudret kendinden menkul bir gerçeklik olarak sunulmuştur. Akabinde "benzeri görülmemiş yetenek" ifadeleriyle yapay zekâ teknolojisi her şeyi gören, her şeyi düşünebilen ve her şeyi anlayan olarak adeta yarı tanrısal yarı insansı özelliklerle nitelendirilerek teknolojik bir kutsamaya dönüştürülmüştür. Bu durum, mucizevi tarihsel bir dönemeç vurgusuyla Ar-Ge süreçlerinin

tartışılabilirliğine ket vurmuştur.

Yapay zekanın hala geleneksel ürünler ve arayüzlerle deneyimlendiğini ve artık birilerinin bunu yeni bir keşifle, yaratıcı güçle, yeni araçlarla deneyimlenir hale getirmesi gerektiğine dair kabul edici bir söylem diliyle söz konusu iş birliğine adeta bir "kurtarıcı" niteliği kazandırılmıştır. Diğer yandan "yeni araçlar", "keşif", "yaratma", "başarı" gibi ifadelerle bilim ve ilerleme gibi unsurlar vurgulanarak Aydınlanma retorikğine gönderme yapılmıştır; fakat iktidar ilişkileri yok sayılmıştır. Aynı zamanda süreçlerin faili ve çatışma içeren bağlamları silikleştirilmiş ve kurumsal bir biz havuzunda tüm olası sorgular eritilmiştir.

Metin boyunca Jony Ive, Sam Altman, LoveFrom gibi aktörler, sadece "kurucu", "tasarımcı" değil, aynı zamanda "arkadaşlık, merak ve paylaşılan değerler üzerine inşa edilmiş bir iş birliği" ifadeleriyle son derece dostane, paylaşımcı, duygusal ve ahlaki insanlar olarak karizmatik lider miti oluşturulmuş ve kurumsal kimlik bu şekilde inşa edilmiştir. Biz zamiri, kurucu elit kesimin (seçkin ekip ve en iyi mühendisler) başarı anlatısını ortak bir özneye dönüştürürken okuyucuyu bu özneye duygudaş bir konumdan eklemlenmeye çağırmıştır. Böylece metnin alımlayıcıları, eleştirel olmayan bir yakınlık mesafesine çekilmiştir.

Metin boyunca, herhangi bir etik ilkedden veya gizlilik, mahremiyet gibi konularla ilgili alınmış önlemlerden bahsedilmememiş, aksine tamamen zararsız ve herkesin özlemini çektiği ve insanlığı kurtaracak bir inovasyon olarak lanse edilerek hegemonik bir doğallaştırma stratejisi güdülmüştür. Şekil 1'de yer alan fotoğrafın yakın kadraj olması sosyal mesafe olarak yakınlık ve mahremiyet hissini artırmakta, siyah-beyaz estetiği ve yumuşak ışık kullanımı ise zamansızlık, ciddiyet ve klasik bir otorite hissi uyandırmaktadır. Ayrıca bedenlerle yansıtılmak istenen güven hissi ve ortaklık retorikği göze çarpmaktadır. Başın omuza yaslanması ve elin omuza dokunuşu ve doğrudan bakışlar, karşılıklılık, şefkat ve güven izlenimi üretmektedir. Böylece arkadaşlık, paylaşılan değerler söylemi görsel jestlerle desteklenmiş ve somutlaştırılmıştır.

Üst başlıkta "Sam & Jony ... tanıtıyor" ifadesi, resmi kurumsal unvanları geri plana atıp samimi bir hitap şekli kullanılmıştır. Bu kullanım, izleyiciyle aralarındaki hiyerarşiyi estetik olarak düşürmek; fakat aynı anda karizmatik bir liderlik mitini de beslemektedir.

Arka planın sade oluşu, giysi ve yüzeylerdeki görsel gürültünün ayıklanması, Jony'nin Apple markasındaki tasarım çizgisini imlemiş; estetik sadelik kullanılarak etik saflık çağrışımı oluşturulmuştur. Bu yolla görsel, metindeki ilham verici, iyimser ve güçlendirici etkisiyle semantik bir bağ kurarak hegemonik söylemi pekiştirmiştir.

Alımlama sürecinde ise, duyuru metni, teknolojik haber dünyasında görselde kurulan duygulanımsal yakınlık ve ilk adlarla hitap şekliyle, tanıdıklık hissi oluşturmuştur. Böylece metnin kutlama tonu, olası etik/ekonomik sorgulamaların önüne geçerek duygusal bir tampon kurmuştur.

Açıklama (Explanation)

Bu aşamada, duyuru metni ve şekil 1'deki fotoğraf açıklanarak iktidar, ekonomi-politik ve kültürel pratikler içinde analiz edilmektedir.

Duyuru metninin geneline bakıldığında neoliberal girişimcilik ve tasarım-merkezli hegemonya görülmektedir. Metin "yeni bir şirket kurma", "en iyi mühendisleri bir araya getirme", "ürün ailesi" vurgularıyla girişimciliği iyi, arzu edilir kılan bir değer atfedilmiştir. Burada tasarım, sadece biçimsel değil, ahlaki-siyasal bir meşruiyet kaynağına yükseltilmiştir. Görseldeki minimalist estetik ve yakınlık jestleri, bu meşruiyeti bedenler üzerinden duyumsatmaktadır. Böylece ekonomik güç yoğunlaşması (birleşme) "insani yakınlık, ortak değerler" anlatısı içinde normatifleştirilmiştir.

Aynı zamanda rızanın duygulanımsal üretimi söz konusudur. "İyimser, umutlu, ilham verici, gülümseten" gibi ifadeler kullanılarak siyah-beyaz fotoğrafın ciddiyeti ve yakın kadrajın sıcaklığıyla

birleştirildiğinde, Gramsciyan anlamda rızanın duygulanımsal zemininin oluşumuna alan açılmıştır. Eleştirel kamusal sorgulama alanı, "kutlama ve minnettarlık" çerçevesiyle daraltılmış; bir çeşit depolitizasyon yapılarak teknoloji siyasal alanın dışına taşınmıştır.

Metinde tanıtılan söz konusu yeni teknolojik ürün, "artık görüyor/düşünüyor/anlıyor" ifadeleriyle doğallaştırılmış; teknolojiyi bilişsel-duygusal bir özelliğe yaklaştırarak teknoloji yüceltilmiştir. Bu durum, tekelci/tekno-çözümseleci bir tahayyülü doğallaştırmıştır. Toplumsal sorunlar, politik müzakere yerine "akıllı ürün ailesi" vasıtasıyla çözülecekmiş gibi bir izlenim oluşturulmaya çalışılmıştır. Böylece karşı-söylemler (gizlilik, mahremiyet, iş gücü/sömürü zincirleri, ekolojik maliyet, altyapısal riskler, olası psikolojik ve fiziksel sağlık sorunları vb.) metinsel ve görsel kadrajın dışına itilmiştir.

Kurumsal olarak "biz" anlayışı "en iyi mühendisler", "bilim insanları" gibi ifadelerle inşa edilmiş ve yüceltilmiştir. Kullanıcılar/toplum ise gülümseyen yarı minnettar kitle olarak pasifleştirilmiş ve yarı-görünmez kılınmıştır. Görselde iki figürün yakın bedensel teması ve doğrudan bakışı, "liderliğe güven" temsiline hizmet etmiş; izleyici müzakereye değil, tanıklığa çağırılmıştır.

Estetik, duyuru metninde ve şekil 1'de bir çeşit siyasallaştırılmıştır. Minimalist kompozisyon, sade arka plan, isimlerle (Sam & Jony) hitap, yakınlık jestleri—tüm bu tasarım, etik, güven ve açıklık izlenimi üretmiş; böylece söz konusu estetik sunum, sermaye yoğunlaşmasını ve bilgi asimetrisini örtüklemiştir. Estetik, etik için bir çeşit "vekâlet" gibi meşruiyetin kaynağı rolünü üstlenmiştir.

Kullanılan görsel, hegemonik bir işlev görmüş; kişisel olan kurumsalı perdelemiştir. Yakınlık, şefkat ve samimiyet temaları, kurumsal bir birleşmenin iktisadi-politik yükünü kişisel bir dostluk hikâyesiyle maskeleyen işlevi görmüş; böylece kurumsal güç eklenmesi, "iki insanın güzel iş birliği" olarak yeniden çerçevelenmiştir. İktidar ilişkileri duyguya çevrilmiştir.

Sonuç olarak duyuru metninde ve görselde, hegemonik blogun yeniden üretimi, tasarım-merkezli bir tekno-girişimcilik paradigmasını "insan başarısını kutlama" adı altında normalleştirmiştir. Bu normalleşme, dilde kesinlik/kişileştirme, öznellikte birleştirici "biz", görselde ise yakınlık ve zamansızlık estetiği ve ön adlarla hitap şekli resmiyetin terk edilmesi gibi eş-zamanlı stratejilerle gerçekleştirilmiştir. Karşı-söylemler için gerekli eleştirel mesafe azaltılmış; kullanıcı, "kutlamaya katılan tanık" konumuna yerleştirilmiştir. Onaylamaktan ve minnet duymaktan başka bir işlev göstermesi beklenmemektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, yapay zekâ teknolojilerinin, bireyin düşünme, akıl etme, karar verme gibi bilişsel yetileri üzerindeki olası olumsuz etkilerine dikkat çekilirken aynı zamanda insan hayatını derinden etkileyecek bu tür teknolojileri üretenlerin yeteri kadar bu konuda sorumluluk almadıkları da ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın yöntem kısmında yapılan söylem analizine göre, OpenAI–LoveFrom iş birliği duyuru metni, basit bir ürün tanıtımı olmaktan çıkarılarak teknoloji–tasarım–girişimcilik blogunu duygulanımsal bir çerçeve içinde meşrulaştıran hegemonik bir söylem olarak kurgulanmıştır. Metinde "Bilgisayarlar artık görüyor, düşünüyor ve anlıyor" türü zihinsel süreç içeren fiiller aracılığıyla teknoloji insanımsılaştırılmış, bilişsel kudret doğallaştırılmış; "olağanüstü", "benzeri görülmemiş" gibi epistemik kesinlik ifadeleriyle tartışılabilirlik kapatılmıştır. Nominalizasyonlar (adlaştırma) ve ısrarlı "biz" öznesiyle ajansın (failliğin) kurumsal bir havuzda eritildiği tespit edilmiştir. Kurumsal PR, teknoloji gazeteciliği ve tasarım kültürü söylemlerinin interdiskürsif (söylemlerarasılık) biçimde eklenmesiyle rızanın duygulanımsal üretiminin kolaylaştırıldığı; etik, gizlilik, mahremiyet, bilişsel gerilik, emek vb. konulara ilişkin karşı-söylemlerin odak dışına itildiği gözlemlenmiştir. Anlamın birden çok kanalla (yazı, dil, fotoğraf, tipografi, ışık, siyah-beyaz ve yakın kadraj portre), ön isimlerle hitap şekli, beden teması ve doğrudan bakış aracılığıyla güven, mahremiyet ve karizmatik liderlik duyguları uyandırılmış; minimalist kompozisyon vasıtasıyla estetik saflık etik saflıkla eşitlenerek birleşmenin ekonomi-politik yükü "dostluk ve paylaşılan değerler" anlatısı içinde perdelenmiştir. Böylelikle tasarım-merkezli tekno-girişimcilik paradigmasının "insan başarısını kutlama" söylemi içinde normalleştirildiği;

kamusal sorgulama ve eleştirel mesafe alanının daraltıldığı sonucuna varılmıştır. Bu nedenle, yapay zekânın toplumsal, etik ve bilişsel risklerinin görünür kılınmasına, karşı-söylemlerin güçlendirilmesine ve çok disiplinli denetim mekanizmalarının geliştirilmesine ihtiyaç olduğu değerlendirilmiştir. Dolayısıyla OpenAI-LoveFrom iş birliği duyuru metni, teknolojik bir ürün tanıtımından öte, yapay zekâyı kutsayan, duygusal bağlılık ve rıza üreten hegemonik bir söylemle yapılandırılmıştır. Metin, eleştirel sorgulamaya kapalı, neoliberal girişimcilik ve seçkin bir anlayışa yaslanan, teknoloji şirketlerinin ideolojik gücünü pekiştiren bir dil kullanmaktadır. Bu bağlamda, etik, toplumsal ve bilişsel riskler görünmez kılınarak yapay zekâyı yönelik kamusal tartışma ve direnç alanı bastırılmıştır. Bu bağlamda toplumun farkındalığını artırmak adına eleştirel çalışmaların yapılması ve desteklenmesi önem arz etmektedir.

Kant'ın, on sekizinci yüzyılda Aydınlanma mefhumunu tanımlarken kullandığı "ergin olmama" yani "insanın aklını özgürce birinin kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanamayışı" bugün yapay zekâ chatbotlarıyla birlikte tekrar gündeme gelmektedir. Teknolojinin yalnızca bir amaç için araç olmadığı aynı zamanda insanı, toplumu hatta dünyayı topyekûn dönüştürebilecek bir yapıya da sahip olduğu, tarihten günümüze dek evrilen süreçte defalarca deneyimlenmiştir. Yapay zekâyı birlikte yeni bir teknolojik dönüşümün eşiğinde olduğumuzun idrakine varmaya başlanılan bugünlerde, aynı zamanda bilincine varılması gereken diğer bir konu, söz konusu teknolojileri üretenlerin, bu teknolojileri dünyaya nasıl sunarak pazarladıklarıdır. Bu şirketler, tekno-kapitalizmin tekeli ellerinde bulundurmakta; fakat bir yandan da bunu rızaya dayalı hegemonik söylem üretme stratejileriyle herhangi bir karşı duruşun açığa çıkmasına yol açmadan yumuşak, dostane bir tavırla yapmaktadırlar. Çalışmanın yöntem kısmında çözümlenen OpenAI-LoveFrom iş birliği duyuru metninde bu durum açıkça görülmektedir. Teknolojik ürünler piyasaya sürülürken benzer şekilde reklam ve pazarlama stratejilerinin sergilendiği kamu tarafından bilinen bir gerçektir.

Çalışmanın literatür kısmında yer verilen araştırmalarda, yapay zekâ teknolojilerinin birçok alanda bilişsel yükü hafiflettiği, bilgiye erişimi kolay kıldığı, işlem hızını artırdığı; ancak bunların yanında bağımsız öğrenme, eleştirel düşünme, problem çözme ve yaratıcı düşünme gibi yüksek düzey bilişsel becerilerin körelmesine yol açabileceği bulgulanmıştır. Özellikle bu tür teknolojilerle bilişsel gelişimleri henüz tamamlanmamış olan çocukların ve gençlerin bilişsel gelişimi üzerinde olumsuz etkilerinin daha yüksek olacağı büyük bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Yapay zekânın içine doğan yeni nesillerin ise bambaşka bir gelişim süreci deneyimleyecekleri ortadadır. Onlar için öngörülü çalışmalar yapılması ve önlemler alınması elzemdir. Bugüne kadar geline süreçte bu tür teknolojileri üretenlerin, ürettikleri teknolojilerin yol açtıkları sorunlarla ilgilenmedikleri, kamuoyuna mal olan olaylarda açıkça görülmüştür (bkz. Cambridge Analytica-Facebook 2018; ABD-TikTok Yasağı 2024; The Facebook Files-Wall Street Journal-2021; Google+ Veri Sızıntısı-2018-2019). Bu durum, söz konusu teknolojileri geliştiren ve piyasaya sürenlerin süregelen tekno-kapitalizmi devam ettiren bir çizgide ilerlediklerini göstermektedir.

Bu bağlamda, çözüm odaklı olarak bakıldığında yapay zekâ teknolojilerinin sunduğu avantajlardan yararlanırken, insanın düşünme kapasitesini koruyacak ve geliştirecek bilinçli kullanım stratejilerinin geliştirilmesi elzemdir. Bilhassa çocuk ve ergenlerin yapay zekâ teknolojilerine doğrudan maruz kalmadan önce, kendi bilişsel yetilerinin oluşması için destek veren eğitim stratejileri geliştirilmelidir.

Aynı zamanda eğitim politikaları, bireyleri yapay zekâyı bağımlı hâle getirmektense, bu teknolojileri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilecek zihinsel altyapıyı kazandırmayı hedeflemelidir. Ayrıca, yapay zekâ teknolojileri hakkında etik, hukuki, psikolojik, nörolojik, sosyolojik vb. konularla ilgili çok disiplinli çalışmaların yapılması, bu teknolojilerin insanlığın ortak yararına uygun şekilde yönlendirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışma, AI duyuru metnlerinin hegemonik doğallaştırma stratejilerini, eleştirel söylem analizi yaparak Türkçe literatüre sistematik biçimde kazandıran ilk örneklerden biri olarak konumlandırılmıştır.

KAYNAKÇA

- Abbas, M., Nawaz, M. S., Yousaf, S., & Zhang, Y. (2024). Is it harmful or helpful? Examining the causes and consequences of generative AI usage among university students. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 21(1), 1–30. <https://doi.org/10.1186/s41239-024-00444-7>
- Anadolu Ajansı. (2025, Mart 8). Türkiye'de yapay zekâ ile ilgili hukuki altyapı yolda. <https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/turkiyede-yapay-zeka-ile-ilgili-hukuki-altyapi-yolda/3503659>
- Anadolu Ajansı. (2025, Mayıs 15). ChatGPT en çok ziyaret edilen web siteleri listesinde zirveyi zorluyor. <https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/chatgpt-en-cok-ziyaret-edilenweb-siteleri-listesinde-zirveyi-zorluyor/3565757>
- Atieku-Boateng, H., Addo-Tara, A., Osei, D. R., Atieku-Boateng, B., & Ameko, K. S. (2025). Evaluating ChatGPT's effect on students' independent learning experiences: The case of Pentecost University. *Research and Education*. <https://doi.org/10.63467/red.11.2024.art2>
- Bai, L., Liu, X., & Su, J. (2023). ChatGPT: The cognitive effects on learning and memory. *Brain-X*, Volume 1, Issue 3/e30, doi: 10.1002/brx2.30
- BBC News Türkçe. (2023, Mayıs 2). Google'dan ayrılan yapay zekanın 'babası' Hinton'dan uyarı: Sohbet robotları yakında insanlardan daha zeki olabilir. <https://www.bbc.com/turkce/articles/ce9647177890>
- CNN Business. (2023, October 31). Sam Altman: AI risk taker or visionary? CNN. https://edition.cnn.com/2023/10/31/tech/sam-altman-ai-risk-taker/?utm_source=chatgpt.com
- Council of Europe. (2024). Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law. <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence>
- C-SPAN. (2023, Mayıs 16). OpenAI CEO Testifies on Artificial Intelligence. <https://www.c-span.org/program/senate-committee/openai-ceo-testifies-on-artificial-intelligence/627836>
- DemandSage. (2025, Mayıs 19). ChatGPT Statistics 2025 – DAU & MAU Data (Worldwide). https://www.demandsage.com/chatgptstatistics/?utm_source=chatgpt.com
- Dergaa, I., Ben Saad, H., Glenn, J., Amamou, B., & vd. (2024). From tools to threats: a reflection on the impact of artificial-intelligence chatbots on cognitive health. *Frontiers in Psychology*, XX, 1259845. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1259845>
- DSIT- Department for Science, Innovation and Technology. (2023). A pro-innovation approach to AI regulation. <https://www.gov.uk/government/publications/ai-regulation-a-pro-innovation-approach>
- Euronews. (2023, Mayıs 2). Google'dan istifa eden yapay zekanın 'babası' Hinton: Pişmanım. <https://tr.euronews.com/next/2023/05/02/googledan-istifa-eden-yapay-zekanin-babasi-hinton-pismanim>
- European Parliament. (2024, Temmuz 12). Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 March 2024 on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). *Official Journal of the European Union*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1689>
- Flick U. (2005). *Konstruktivismus içinde Qualitative Forschung. Ein Handbuch*. Flick, U., Kardorff, E., Steinke, I. Reinbek (Ed). Rowohlt-Taschenbuch.

- Forero, M. G., & Herrera-Suárez, H. J. (2023). ChatGPT in the classroom: Boon or bane for physics students' academic performance? arXiv.
- Fortune. (2023, Haziran 20). Elon Musk says A.I. will bring 'an age of abundance'—but others say a devastating 'liar's dividend' could also be a byproduct of A.I. Fortune. <https://fortune.com/2023/06/20/elon-musk-says-a-i-will-bring-an-age-of-abundance-but-a-devastating-liars-dividend-could-also-be-a-byproduct-of-a-i/>
- Gramsci, A. (2011). Hapishane Defterleri- Cilt 1. (E. Ekici, Çev.). Kalkedon.
- Grinschgl, S., & Neubauer, A. C. (2022). Supporting cognition with modern technology: Distributed cognition today and in an AI-enhanced future. *Frontiers in Artificial Intelligence*, 5, 908261.
- GZT. (2017, Kasım 08). Stephen Hawking'den çarpıcı açıklama: İnsanlığın sonunu yapay zekâ getirebilir. <https://www.gzt.com/jurnalist/stephen-hawkingden-carpici-aciklama-insanligin-sonunu-yapay-zek-getirebilir-2798463>
- ISED- Innovation, Science and Economic Development Canada. (2022). The Artificial Intelligence and Data Act (AIDA) – Companion document. <https://ised-isde.canada.ca/site/innovation-better-canada/en/artificial-intelligence-and-data-act-aida-companion-document>
- İçişleri Bakanlığı. (2024, Eylül 16). 2024/108 sayılı İlke Kararı (Yapay Zekâ Sistemlerinin Kullanımında Kamu Görevlilerinin Uyması Gereken Etik Davranış İlkeleri).
- Jose, B., Cherian, J., Verghis, A. M., Varghise, S. M., & Joseph, S. (2025). The cognitive paradox of AI in education: Between enhancement and erosion. *Frontiers in Psychology*, 16, 1550621.
- Kant, I. (1784). Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung? *Berlinische Monatsschrift*, Dezember (12), 481–494
- Kosmyna, N., Hauptmann, E., Yuan, Y. T., Situ, J., Liao, X.-H., Beresnitzky, A. V., & Maes, P. (2025). Your brain on ChatGPT: Accumulation of cognitive debt when using an AI assistant for essay writing task. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2506.08872>
- Lai, T., Xie, C., Ruan, M., Wang, Z., Lu, H., & Fu, S. (2023). The impact of artificial intelligence in education on adolescents' social adaptability: The mediating role of social support. *PLOS ONE*, 18(3), e0283170. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0283170>
- Lo, C. K. (2023). What is the impact of ChatGPT on education? A rapid review of the literature. *Education Sciences*, 13(4), 410. <https://doi.org/10.3390/educsci13040410>
- McLuhan, M. (1994). *Understanding media: The extensions of man*. MIT Press.
- MCTI- Ministério da Ciência, Tecnologia e Inovações. (2021). Summary of the Brazilian Artificial Intelligence Strategy-EBIA. https://www.gov.br/mcti/pt-br/acompanhe-o-mcti/transformacaodigital/arquivosinteligenciaartificial/ebia-summary_brazilian_4-979_2021.pdf
- METI- Ministry of Economy, Trade and Industry. (2024). AI Guidelines for Business Ver1.0. https://www.meti.go.jp/shingikai/mono_info_service/ai_shakai_jisso/pdf/20240419_9.pdf
- Ododo, E. P., Iniobong, U. B., Udoessien, A. I., Ukpe, I. U., & James, O. D. (2024). Artificial intelligence in the classroom: Perceived challenges to vocational education student retention and critical thinking in tertiary institutions. *American Journal of Interdisciplinary Innovative Research*, 6, 30–39. <https://doi.org/10.37547/tajir/Volume06Issue09-05>

- OpenAI. (2025, Mayıs 21). Görsel 1: Sam ve Jony'nin fotoğrafı [Fotoğraf]. OpenAI. <https://openai.com/sam-and-jony/>
- OpenAI (2025, Mayıs 21). Görsel 2: Sam ve Jony'nin iş birliği metni [Web sayfası ekran görüntüsü]. OpenAI. <https://openai.com/sam-and-jony/>
- Rapley, T. (2007). *Doing Conversation, Discourse and Document Analysis*. SAGE Publications Ltd.
- Reuters. (2025, Şubat 7). OpenAI'nin Altman'ı, Avrupa için Stargate benzeri bir program öngörüyor. Reuters. <https://www.reuters.com/technology/artificial-intelligence/openais-altman-envisions-stargate-like-programme-europe-2025-02-07/>
- Reuters. (2025, Şubat 20). OpenAI's weekly active users surpass 400 million. Reuters. <https://www.reuters.com/technology/artificial-intelligence>
- Suarez-Villa, L. (2001). The Rise of Technocapitalism. *Science & Technology Studies*, 14(2), 4–20.
- Stanford Graduate School of Business (2017, March 11). Andrew Ng: Why AI is the new electricity. <https://www.gsb.stanford.edu/insights/andrew-ng-why-ai-new-electricity>.
- The Guardian (2016, Haziran 12). Artificial intelligence: 'We're like children playing with a bomb'. <https://www.theguardian.com/technology/2016/jun/12/nick-bostrom-artificial-intelligence-machine>
- The Guardian (2024, Nisan 3). 'The machine did it coldly': Israel used AI to identify 37,000 Hamas targets. https://www.theguardian.com/world/2024/apr/03/israel-gaza-ai-database-hamas-airstrikes?utm_source=chatgpt.com
- TRAI- Türkiye Yapay Zekâ İnisiyatifi. (2024, Haziran 11). Yapay Zekâ Etik İlkeleri ve Hukuki Düzenlemeler Raporu.
- Weeks, J. O., Voshaar, J., Plate, B. J., & Zimmermann, J. (2024). Generative AI usage and exam performance. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2404.19699>
- Weinberg, D. (2014). *Contemporary Social Constructionism*. Temple University.
- Weninger, C. (2025). Critical Discourse Analysis. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (pp. 144–147). Sage.
- Yüksel, H. (2014). Enformasyon Toplumu ve İnsan: Avrupa Birliği Politika Belgelerinin Eleştirel Bir Değerlendirilmesi. *Alternatif Medya Derneği*. https://www.researchgate.net/publication/275958952_Enformasyon_Toplumu_ve_Insan_Avrupa_Birligi_Politika_Belgelerinin_Elestirel_Bir_Degerlendirmesi